

Az aggálytalan szakvélemény tartalmi követelményei

Csirmaz László igazságügyi szakértő (Debreceni Igazságügyi Szakértői Kamara)

Bevezetés

Gyakran elhangzik egy-egy bírósági ítélet indokolási részében, hogy az ítéletet a bíróság a kirendelt szakértő aggálytalan szakvéleményére alapította. De azt, hogy mikor aggálytalan egy szakértői vélemény sem a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban Pp.) sem a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. évi törvény (a továbbiakban Be.) - tudomásom szerint egyéb jogszabály sem - konkrétan és kimerítően nem definiálja. Az aggályosság, vagy az aggálytalanság megállapítása kapcsán rögtön felvetődik az igazságügyi szakértők szerepének, szakmai alkalmasságának, és rendkívüli felelősségének kérdése is. A szakértő legfőbb felelőssége és kötelezettsége a valós tartalmú, szakirodalomra és korszerű tudásszintre alapozott szakvélemény előterjesztése.

Mit mutat a bírói gyakorlat, mikor aggálymentes egy szakvélemény? Milyen általános és szakmai kritériumoknak kellene megfelelni az aggálymentes szakvéleménynek? Tekinthető-e pusztán azért egy szakvélemény aggálytalannak, mert azt a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő adta? Ha a szabad bizonyítási rendszer keretén belül lehetne „rangsorolni”, akkor hol helyezkedik el a bizonyítási eszközök között az igazságügyi és a magánszakértői vélemény? Milyen garanciák adhatóak arra, hogy a kirendelt szakértő szakértelme valóban elégséges a vitatott tények aggálytalan bizonyításához? Talán érdemes lenne a szakértői kar által ezekre a kérdésekre adott válaszokat kiemelten kezelni, közösen megfogalmazni és előterjeszteni a jogalkotó felé a 2005. XLVII. évi szaktörvénybe való iktatását.

Ebben a tanulmányban a szerző e témakörében felvetett kérdések tekintetében kizárólag az aggálytalanság szakértői szempont szerinti válaszok és lehetséges megoldások adására vállalkozhat mindössze.

A technika, a tudomány és az egyes szakterületek fejlődése nyomán, továbbá „*a felek eljárásbeli szerepének elmúlt mintegy húsz évben történt növekedésével párhuzamosan, a szakértői bizonyítás újabb formái jelentek meg, és váltak/válnak egyre gyakoribbá. Mindez nemcsak a „szakszerűbb” perindítást segítheti, hanem az eljárás során – megfelelő bírói gyakorlat esetén – a megalapozottabb döntéshozatalt is feltéve, hogy megbízhatóan hozzáértő személy az, aki a köznapi és jogi ismereteket meghaladó tudást feltételező ténykérdésben állást foglal. A szakértői bizonyítás menete, kezdve a szakértői vizsgálat szükségességétől, az adott tény(ek) aggálytalan megállapításáig különbözőképpen nyerhet szabályozást.*” [1] Az idézetben szereplő „megbízhatóan hozzáértő személy” és a szakvélemény aggálytalansága közötti összefüggést azt gondolom nem szükséges különösebben bizonygatni. Az viszont felmerülhet, hogy a szakmai hozzáértés, a minőségi munka hogyan, ki által és milyen módon garantálható? A minőség speciálisan az igazságügyi szakértők munkájában azt jelenti, hogy a kirendelő által feltett kérdések maradéktalan megválaszolásának, a tudomány lehető

legmagasabb és aktuális szintjén kell történnie. Ez utóbbi kijelentés a témához szorosan nem kötődő számos kérdés és válasz kifejtését igényelné, ami túlmutatna e témakör keretein.

A szakértő válaszána korrektsége, megalapozottsága különösen fontos a bírósági eljárásokban, ahol véleménye alapvetően befolyásolja a bíróság döntését, válaszána emberi sorsok, börtönben eltöltött évek, vagy milliárdok múlhatnak.

Az aggálytalan szakvélemény tartalmi elemei között megfogalmazhatóak általános és szakterület-specifikus követelmények is. Az általános követelmények jogszabályokban és különböző bírósági határozatokban kerültek megfogalmazásra, míg az egyes szakterületekhez köthető aggálymentességi elvárásokat például praktikusán a szakterületi módszertani leveleknek kell, kellene tartalmaznia. Nem lehet például egy orvosi szakterületen ugyanazokat a kritériumokat megfogalmazni, mint egy bármilyen értékmeghatározással foglalkozó, vagy mérnöki szakterület esetében.

1. Az aggálytalan szakvélemény általános követelményei

Amint a bevezetőben említésre került, a Pp. ugyan konkrétan és részletezően nem definiálja az aggálymentesség fogalmát, de a 182. §-ának (3) bekezdésében a következő utalások találhatóak: *„Ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér, a szakértő köteles a bíróság felhívására a szükséges felvilágosítást megadni.”* [2] A Pp. idézett bekezdése szerint a szakvélemény tehát akkor aggályos, ha az homályos, hiányos, önmagával, vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, avagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér. Tehát általánosságban megállapítható, hogy a szakértői vélemény akkor lehet aggályos, ha az idézett fogvatékosságokban szenved. A Be. 105. §-ának (1) bekezdésében a szakértői véleménnyel kapcsolatban az alábbi követelményeket fogalmazza meg; *„A szakértő szakértői vizsgálat alapján ad véleményt. A szakértő a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni.”* [3] Az idézett két törvényszakasz összegzése szerint aggálytalannak egy szakvélemény akkor tekinthető, ha egyértelmű, szabatos, részletesen megindokolt, hiánytalan és ellentmondásmentes. Bizonyított tényekkel összhangban álló, helyessége, szakszerűsége felől nincs semmi kétség és megállapításai, következtetései korszerű szakmai ismeretekre, szakirodalmi hivatkozásokra épülnek. A fentiekhez fontosnak vélem még azt hozzátenni, hogy az aggálytalanságnak - a bírói gyakorlat szerint - a bíróság és a felek részéről történő követhetőség, ellenőrizhetőség is fontos követelménye.

Az idézett törvényi passzusok alapján az általános feltételeket vizsgálva az alábbi megállapítások tehetők.

- a) Ha egy szakvéleményről egyértelműen bebizonyosodik, hogy az homályos és önmagával ellentétben álló, akkor véleményem szerint nem csak a szakvélemény alkalmatlan az ügy érdemi eldöntésére, hanem felmerülhet a szakértő szakmai alkalmasságának kérdése is. Itt jegyezném meg, hogy tapasztalataim szerint a szakvélemény sok esetben nem csak önmagával, hanem a szakirodalommal is homlokegyenest ellentmondásba kerül.

b) Mikor és milyen esetekben tekinthető hiánytalannak egy szakvélemény?

Először is azt szükséges előrebocsátani, hogy ennek a kérdésnek a megválaszolása meglehetősen soktényezős. Állásponatom szerint legtöbb kitévelt az egységes szakmai követelményekben minden egyes szakterületen külön kell meghatározni. Véleményem szerint addig, amíg egyes szakterületeken nincs meghatározva, hogy mit is kellene tartalmaznia a szakvéleménynek, addig ez a kérdés nyitott, kizárólag szubjektív módon és az alulinformáltság következtében kevésbé megalapozottan dönthető el. Lehet például, hogy a szakvélemény szakirodalomra alapozott, de az aggálytalanság eldöntésének kérdésében a szakirodalomnak való megfelelés önmagában nem releváns tényezője, mert az e tárgykörben állást foglaló személy nem ismerheti teljességgel a szakirodalmat.

Állásponatom szerint hiánytalan a szakvélemény akkor, ha az tartalmában teljes egészében megfelel a szakterületre készített szakértői módszertani levél tartalmi iránymutatásainak. Továbbá, szerintem nem lehet hiánytalannak tekinteni azt a szakvéleményt, amely mellőzi a szakirodalmi ismereteket és hivatkozásokat. Ugyanis, ha bizonyított tény például az, hogy a szakvélemény módszertana nem a szakirodalomnak megfelelő, akkor az aggálymentességhez kétség férhet. Továbbá nem lehet hiánytalannak tekinteni egy szakvéleményt akkor például, ha az valamilyen értékmeghatározásra irányul, nem tartalmaz egyetlen számítás sem, azaz teljesen szubjektív, emiatt aggályossá válik a bíró, a peres felek számára és ezért elfogadhatatlan. Állásponatom és a szakértők Etikai Kódexe szerint is a szakértő véleményben a szubjektivitás kerülendő. Több mint nyilvánvaló, hogy az objektív, szakirodalomra alapozott szakértői vélemény kevésbé támadható és jobb belátásra bírhatja a téves elképzelésekkel rendelkező felperest, vagy alperest a per során, ezzel mind jobban megalapozva a bíróság gyors és szakszerű döntését. Nem lehet hiánytalan az a szakvélemény, amely nem a feltett kérdésre válaszol, vagy a kérdések teljes körűen nem kerülnek megválaszolásra.

A bírósági gyakorlat szerint a szakértői vélemény figyelembe vétele akkor mellőzhető, ha a szakvélemény hiányosságai, hibái nem voltak orvosolhatók, vagy az nem vezetett eredményre és a szakvélemény mellőzését megalapozott, kétségtelen tények támasztják alá. (L. B. 1/1981.BKT-PKT-GKT állásfoglalása)

c) Szakmai ismeret követelményei

A korszerű szakmai ismeretek követelményét a 2005. XLVII. évi törvény 1. §-ának (1) – (2) bekezdései a Be.-ben foglaltakhoz hasonlóan fogalmazza meg. *„A szakértő a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését, feladatát tevékenységére irányadó szakmai szabályok megtartásával, legjobb tudása szerint köteles végezni.”* [4]

Egyes szakterületeken a hiányos jogszabályi rendelkezés, téves képesítési feltételek előírása, a kompetencia határvonalak nem teljes körű, és nem egyértelmű meghatározása indokán a szakterületek átléphetőségét kihasználva a szakértőket arra csábítja, hogy megfelelő szakismeretek nélkül adjanak szakértői véleményt. Például kisajátítási eljárás során a kártalanítás mértékének megállapítására egy termőföld értékelésére építészmérnöki

végzettséggel alkalmasnak véli magát a szakértő. Vagy mezőgazdasági szakértőként egy legelő értékelése kapcsán telekalakítási, ingatlanfejlesztési ügyben az ingatlanhoz kapcsolódó opció értékelésére adjon szakértői véleményt. Vagy adó, járulék és könyvszakértői kompetenciával cég piaci értékének meghatározására találja alkalmasnak magát a szakértő. A bírósági ítéletek tanúsága szerint a negatív példák sorát bizonyára hosszasan lehetne folytatni.

d) A követhetőség és az ellenőrizhetőség követelménye

A szakértői vélemény "ellenőrzésének" szükségességét a bírói gyakorlat vetette fel. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ellenőrző szakértő útján történjen meg a vélemény helyességének kontrollálása. Ellenőrző szakértőt ugyanis perrendtartásunk nem ismer. A Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy ennek a hatékony bizonyítási eszköznek a helyes alkalmazásához az szükséges, hogy a bíróság a véleménynek ne csak a végkövetkeztetését, hanem alapjait és indokait is részletesen ismerje. Ennélfogva a szakértőtől meg kell követelni mindazoknak az adatoknak és körülményeknek az ismertetését, amelyek jelentősek voltak a szakértői vélemény kialakításánál, és amelyek alapján a szakértői vélemény helytálló voltát ellenőrizni lehet. A bíróság csak ilyen eljárás mellett juthat abba a helyzetbe, hogy a szakértői véleményt, mint bizonyítékot a Pp. 206. § (1) bekezdésének keretében megnyugtatóan értékelhesse és mérlegelhesse (L.B. Pf. 111. 26 399/1967.). [5]

Itt szükséges megjegyezni azt is, hogy a ténymegállapításhoz szükséges adatok keletkezésének időpontja, forrásának megjelölése és visszakereshetőségre alkalmas azonosítójának feltüntetése alapvető követelmény. Ugyanis, ha az adatok valóságtartalma semmilyen formában nem ellenőrizhető, akkor a szakvélemény nem lehet hiteles és nem lehet aggálytalan. Nem lehet aggálytalan egy vélemény akkor sem, ha annak megállapításait az érdekelt felek nem tudják ellenőrizni, mert például érték meghatározásnál egyetlen számítást nem tartalmaz. A szakértőnek a szakvéleményében azokat a részeredményeket is közölni kell a bírósággal, amelyek alapján a következtetéseket kialakította. A bíróság a szakértői vélemény helyességét csak a részeredmények ismeretében értékelheti. (BH 1980. évi 8/287. sz. II.)

2. Az aggálytalan szakvélemény szakterület-specifikus követelményei

Mint már az előzőekben említettem, az aggálytalan szakvélemény szakterület-specifikus kellékei minden szakterületen külön határozhatók meg. A Pp. és a Be. közvetlenül ugyan nem hivatkozik a módszertani levelekre, de több helyen is megköveteli a szakértőktől, hogy definiálják az általuk használt módszereket. Itt szükséges megjegyezni, hogy amíg egy szakvéleményben nincs definiálva a szakértői módszertan, addig a szakvélemény az aggálytalanság követelményeit a hiányosság okán sem teljesíti. Álláspontom szerint a jogalkotó a módszertani levél megalkotására való kötelezéssel az aggálymentesség szakterület-specifikus követelményeinek megfogalmazásának igényét igyekezett kifejezni. Ugyanis a különböző szakterületek módszertani levelei nem tekinthetők másnak, mint az aggálymentesség szakmai követelmények minimum gyűjteményének. A bírósági honlapon [6] lévő ítéletek között az aggálymentességre való hivatkozás során 81 alkalommal kerül

említésre a módszertani levél pedig eddig mindössze néhány szakterületen készültek csak el a nagyjelentőségű dokumentumok.

Nagyon fontosnak vélem megemlíteni, hogy a 2005. XLVII. évi szaktörvény 30/D. § szerint a szakértői módszertani levél a kirendelőnek tájékoztatásul, a szakértőnek a tevékenysége ellátása során iránymutatásul szolgál. Ha a szakértő a szakértői módszertani levélben foglaltaktól eltér, azt a szakvéleményben meg kell indokolnia.

Tehát a törvényben említett szabályt figyelembe véve álláspontom szerint nem lehet aggálymentes az a szakvélemény, amely a módszertani levélben meghatározottaktól lényegesen eltér, illetve annak iránymutatásait teljes mértékben mellőzi. Azt gondolom, hogy az aggálymentesség egyik fontos eleme lehet a szakértői módszertani levélben foglaltak alapulvétele. Na de, addig, míg nincs egy szakterületen módszertani levél, addig sem a kirendelőnek, sem a szakértőnek nincs mit alapul venni. A fentieket figyelembe véve rendkívül fontos és sürgető lenne a módszertani levelek mielőbbi megalkotása, minden érintett szakterület alapvető érdekének tekintve azt.

Összegzés

A fentiekben a szakértő szemlélete alapján igyekeztem összegyűjteni az aggálytalan szakértői vélemény kritériumait. *„Az, hogy a szakértő által készített szakvélemény mennyire képes közel vinni az igazsághoz, csak részben függ a szakértőtől, az viszont, hogy szakvéleménye mennyire használható az ítékezésben, szinte minden esetben a szakértő rátermettségén áll, vagy bukik.”*

[7] Ehhez hozzá tenném azt, hogy ráadásul addig, amíg az egységes szakmagyakorlás alapelvei, a szakterület egységes szempontrendszer, módszertani megalapozottsága és a szakvéleménnyel kapcsolatos alapvető elvárások nincsenek megfogalmazva, addig a jogbiztonság bizonyos fokig csorbát szenvedhet. A korszerű szakmai tudás folyamatos fejlesztése, a szakterület mind sűrűbben megújuló szakirodalmával történő lépéstartás alapvető követelménynek számít. Azt gondolom, hogy a téma kapcsán nem lehet eléggé hangsúlyozni a szakterületi módszertani levelek kidolgozásának fontosságát, melynek megléte mind a szakértők, mind pedig a kirendelők számára igen nagy segítséget jelentene.

Irodalomjegyzék

- [1] Dr. Grósz Tamás: Szakértői bizonyítás a polgári peres eljárásban (Debreceni Jogi Műhely VIII. évfolyam 4. szám 2011.)
- [2] 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
- [3] 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- [4] 2005. XLVII. évi törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről
- [5] Németh János - Kiss Daisy (szerk.): A Polgári Perrendtartás magyarázata 1. (Complex Kiadó Bp. 2007.)
- [6] <http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=anonim>
- [7] Bányai István: Mitől „rossz” egy szakvélemény? (Mérnök Újság 2008. 12. sz. 28-31. o.)